DVAKRAT ZAMUJENA PRILOŽNOST

V zbirki »Misel in čas« pri Cankarjevi založbi je pred nedavnim izšel prevod študij Th. W. Adorna **»Jargon der Eigentlichkeit«**, v prevodu B. Debenjaka **»Žargon pravšnjosti«**. Če prav razumemo namen in pomen te Adornove študije, potem **Eigentlichkeit«** najbrž tu ne bi mogel prevajati z besedo »pravšnjost«. »Jargon der Eigentlichkeit« misli Adorno sarkastično-ironično, pejorativno, zato bi bil ustreznejši prevod »Žargon **pristnosti**«, ker tu ta ironično v svoje nasprotje sprevrnjena »pristnost« — vsaj v okviru Adornove študije — meri prav na neko **zlaganost** žargona, ki ga »razkrinkava« Adorno, medtem ko beseda »pravšnjost« označuje navadno neki odnos skladnosti ali primernosti česa za kaj in pri Adornovem ironičnem obratu ne zadeva več prav njegove misli. Razen tega je Adorno besedo »Eigentlichkeit« pobral iz Heideggrovega dela »Bit in čas«, kjer pomenska celota ne dopušča prevoda te besede z našo »pravšnjostjo«.

Menim, da je prav, da smo dobili prvi slovenski prevod nekega dela iz danes že svetovno znanega kroga frankfurtskih neomarksistov. Vendar ta Adornova študija najbrž ne prihaja k nam v pomenski praznini kakega »zgolj prevajanja tuje literature«. To nam postane očitno, če se namreč vprašamo, kaj je pri nas **določilo izbor** za prevod prav te Adornove študije izmed mnogih drugih, neprimerno **tehtnejših in boljših** Adornovih del; zakaj je bilo izbrano prav **to** delo za prvo prezentiranje frankfurtskega neomarksističnega kroga pri nas in zakaj ravno zdaj in ne kdaj prej. Menim, da je izbor določila samo domneva o neprimernem, škodljivem vdiranju tako imenovanega »hajdegerjanstva«, fenomenologije in raznih drugih »eksistencialističnih« smeri iz Zahoda na Slovensko. Adornov »Žargon pravšnjosti« naj bi domnevnim slovenskim »fenomenalcem«, »hajdegerjancem« in drugim »eksistencialistom« dokončno razkrinkal »prave« (beri možno »fašistoidne«) vsebine njihovih »vzornikov«, jim tako razgrnil njihovo objektivno socialno vlogo, posvaril ostale in vsem dal primeren obrambni amulet. Poglejmo si, kako lahko prevod ta svoj namen izpolnjuje.

»Žargon« je izšel v Nemčiji 1964. leta, ko je bila neomarksistična kritična teorija frankfurtskega kroga še živa in v razmahu. Prevod »Žargona« leta 1972 v slovenščino pa je zamudil trenutek svojega možnega aktualnega učinka, zagotovo je prišel prepozno, ker mu je prej odtekla njegova delujoča moč. To gotovo ni samoumevno, saj se zdi, da prej omenjeno »razkrinkavanje« očitno ne more priti prepozno, če naši domnevni »fenomenalci«, »hajdegerjanci« še vedno »razsajajo« in če se hajdegerjanstvo tudi zunaj še vedno trdno drži. In vendar prihaja kljub temu prepozno. Menim namreč, da predvsem

zato, ker je avtor »Žargona pravšnjosti« in ves njegov krog somišljenikov zamudil že sam pred časom nekaj bistvenega v Nemčiji in v vsej zahodni Evropi. To si moramo ogledati.

Znano je, da je frankfurtski krog neomarksističnih kritičnih teoretikov, ki mu je pripadal tudi Adorno, razvil in pripravil idejno podlago tako imenovane nove evropske levice. Študentsko levo gibanje v Nemčiji (in tudi drugod po Evropi) se je v letih 1967—1969 stopnjevalo do hudih spopadov, združevalo pa se je v organizaciji SDS. Po letu 1969 je SDS razpadel na mnogo med seboj totalno sprtih frakcij od terorističnih in skrajno levih do levo-desničarskih. Za večino teh skupin je znano, da so docela izgubile neodvisno usmerjenost bivšega SDS in postale podružnice oz. zvočniki domačih strank vključno KPD ali zunanjih komunističnih partij. Dosledno in skrajno leve frakcije so iz svoje nepopustljive revolucionarno-ideološke pozicije najostreje zavrnile kritično neomarksistično teorijo svojih bivših učiteljev (namreč frankfurtskega neomarksističnega kroga) kot kompromisarsko in oportunistično ideologijo. Na drugi strani so tudi vidni teoretiki kroga frankfurtskih neomarksistov prav v tem času zavrnili oz. se javno distancirali od revolucionarnih levih študentov. Nemška komunistična partija zavrača kritično neomarksistično ideologijo frankfurtskega kroga in se drži — naslonjena na vzhodni Berlin — ortodoksnega maksizma; zavračajo jih tudi druge vodilne komunistične partije po svetu. Adorno je sredi teh dogodkov umrl, Horkheimer je zašel v (glede na kritično teorijo) čudno mračna razmišljanja, Habermas je zapustil Frankfurt in konico kritike, danes je krog v glavnem razblinjen, kritična neomarksistična teorija je svoje poglavitne možnosti izčrpala.

Z vsemi temi fakti se je objektivna vsebina frankfurtske neomarksistične kritične teorije — tudi Adornove — polno razkrila prav v elementu svoje **kritičnosti** zgolj kot levo-socialdemokratska ideologija (še najbolj zastopana med takoimenovanimi »mladosocialisti« — JuSo, levim krilom socialdemokratske stranke, danes že skoraj njene posebne frakcije). Kot taki ideologiji ji je z vidika dosledno levih študentskih frakcij lasten tudi ves kompromisarski oportunizem te stranke, kar ji te frakcije tudi očitajo.

Da je frankfurtska neomarksistična kritična teorija prav v tem svojem kritičnem elementu lahko le ideologija levega krila nemške socialne demokracije, se kaže predvsem tudi iz njene **načelne** teoretične insuficience, ne glede na mnoge njene briljantne analize in zasluge v spoznavnoteoretični diskusiji. Ta insuficienca je v odsotnosti (in odklanjanju) pristne filozofsko-ontološke samoutemeljitve. Ontologijo ortodoksnega marksizma — dialektični materializem — je frankfurtski krog neomarksistov zavrnil, ne da bi jo nadomestil z drugo, Marxove pristne ontološke nastavke pa je spregledal na ljubo njegovi — zgolj enostransko zagledani — teoriji odtujitve in kritike. S tem pa je ostala celotna zgradba kritične neomarksistične teorije brez načelnega temelja in zato v bistvenem poljubna, nezavezujoča. (O tem so narejene že resne filozofske študije s strani filozofov, ki so blizu nemški KP.) To pa še nikakor ne pomeni, da je npr. spoznavnoteoretična diskusija, ki jo je inicirala in nosila neomarksistična kritična teorija (posebno Habermas), brez smisla.

Če pa enkrat vidimo, da je frankfurtska neomarksistična kritična teorija prav po filozofsko-ontološki neutemeljenosti svoje kritike lahko postala le še ideologija nemške socialne demokracije, za nas načelno-

teoretično (v filozofsko pristnem smislu) ni in ne more biti prepričljiva, zavezujoča. Zato tudi pravim, da je (namreč zgolj po svoji ideološkosti) pri nas dvakrat zamujena priložnost. Tako namreč tudi Adornov »Žargon« — ker za njim ne nahajamo kakega zavezujočega fundamenta — **docela** zgreši svoj namen, **zaradi katerega ga imamo v slovenščini,** in nujno dosega prav nasproten učinek. Zakaj? Kdorkoli bo namreč bral »Žargon« s prav zaresnim interesom, bo prisiljen vzeti enako pozorno v roke Jaspersa, Bollnowa, Heideggra, ki jih Adorno tam »obdeluje« (za tiste, ki se pustijo o teh avtorjih informirati samo iz »Žargona« in podobnih spisov, pa pisanje oz. prevajanje »Žargona« tako in tako ni potrebno). To pa je ravno najslabše, kar se lahko pripeti »Žargonu« in njegovemu avtorju, zakaj vsakdo, ki zares spozna dela »obdelanih« avtorjev, bo brez vsake težave ugotovil Adornovo popolno slepoto za svet, po katerem on tu lomasti. Če govorim tu o slepoti, mislim to dobesedno, namreč na popolno odsotnost zmožnosti odločilnega fenomenološkega **gledanja,** brez katerega npr. v Heideggrovem delu »Sein und Zeit« ni mogoče sploh ničesar videti in zato tudi ne presojati. To velja prav posebno za Adornov »Žargon pravšnjosti«. S tem je Adornu in posredno celotnemu krogu neomarksistične frankfurtske šole narejena medvedja usluga, saj premorejo metodološko in tematsko tehtnejša dela. Razen tega ustvarja slaba, docela zaslepljena kritika nehote, proti svoji volji uslugo kritiziranemu, ga reklamira, ko opozarja nanj in kaže njegovo veličino ob svoji lastni majhnosti vsakomur, ki si le hoče stvari ogledati sam. Koliko in kakšnih neznanskih neumnosti je bilo le napisanih npr. o Heglu, Kantu, Nietzscheju, Marxu idr., vendar — proti namenu — vedno za njihovo večno čast in slavo.

Domnevno škodljivi slovenski »fenomenalci«, »hajdegerjanci« in drugi »eksistencialisti« si torej lahko pomanejo roke, ko dobivajo po opisani dvakratni zamudi servirane take hvalnice svojih vzorov.

Kar se tiče samega prevoda, nisem opazil večjih težav v prevodu Adornovega teksta, saj je prevod pregleden, gladek in tekoč. Težave so opazne pri prevodih citiranih odlomkov predvsem iz Heideggrovega dela »Sein und Zeit«, ki so ponekod prevedeni neustrezno (morda tudi zaradi pomanjkanja konteksta iztrganih odlomkov). Tako npr. na str. 89 prevaja Debenjak odlomek iz »Sein und Zeit« močno narobe takole: »Samosebje vsakdanje tubiti je ti-sam [Man-selbst], ki ga razločujemo od pravšnjega, to je, posebej zajetega samosebja. Kot ti-sam je vsakokratna tubit raztresena v ‚se' [Man] in se mora šele najti. Ta raztresenost karakterizira ‚subjekt' načina biti, ki ga poznamo kot zaskrbljujoče utapljanje v najbliže srečujočem svetu.« Tak »prevod« kakor da hoče še podpreti Adornovo očitanje žargona. Vendar je mogoče gornji odlomek prevesti preprosteje in pravilneje takole: »Sam [das Selbst] vsakdanje tubiti je sam-SE [Man-selbst], ki ga razločujemo od **svojskega,** to je, posebej prevzetega **samega.** Kot sam-SE je vsakokratna tubit **raztresena** v SE [das Man] in mora sebe šele najti. Ta raztresenost karakterizira ‚subjekt' tistega načina biti, ki ga poznamo kot oskrbujoče zgubljanje v svetu, ki ga srečuje najbliže.«* Ker je Heidegger v tekstu prej pojasnil omenjeni SE (das Man), kar v gornjem odlomku seveda manjka, je misel navedenega odlomka popolnoma jasna in stavek je zelo natančna označitev zagledanih razmerij. Beseda **»das Selbst«** je prišla pri Nemcih v rabo šele v 18. stol. in jim najbrž ni zvenela takrat manj čudno od sedaj predlaganega, substantivno mišljenega **»sam«** kot prevoda za »Selbst«. Vendar se

mi zdi tak prevod najpreprostejši in najbolj primeren — še posebno pri prevajanju Heideggra. Razen tega npr. sestavljenke **Selbstbewusstsein** ipd. že samoumevno prevajamo s **samo**zavest.

Na str. 136 (prip. 116) pa Debenjak pravilno korigira napako v mojem prevodu »Was ist Metaphysik«. Proti njegovi ugotovitvi na drugem mestu (str. 159, prip. 163), da v mojem prevodu istega dela »izmamiti« za »anfechten« ne ustreza (da bi ustrezalo »spodbuditi«) pa menim, da glede na kontekst kar ustreza »izmamiti« (je še bolj »svečano«!).

Ivan Urbančič

Das Selbst des alltäglichen Daseins ist das **Man-selbst,** das wir von dem **eigentlichen,** das heisst eigens ergriffenen **Selbst** unterscheiden. Als Man-selbst ist das jeweilige Dasein in das Man **zerstreut** und muss sich erst finden Diese Zerstreung charakterisiert das »Subjekt« der Seinsart, die wir als das besorgende Aufgehen in der nächst begegnenden Welt kennen. (Sein und Zeit, str. 129)